

dr Wojciech Gajewski

Korelacja kluczem do sukcesów edukacyjnych uczniów. VII EDYCJA POMORSKIEJ LIGI ZADANIOWEJ W PRZEDMIOTACH ROZWIJAJĄCYCH KOMPETENCJE SPOŁECZNE



Zmian, jakie zachodzą w szkole w ostatnim okresie doświadczają nie tylko uczniowie, ale także nauczyciele. Prowadzą one do wykreowania zupełnie nowej roli szkoły i nauczyciela. Za konieczne uznaje się zwrócenie szczególnej uwagi na kształtowanie motywacji u uczniów, nabywanie umiejętności, rozbudzanie i rozwijanie myślenia naukowego oraz wskazanie praktycznej przydatności wiedzy obejmującej różne dziedziny, a więc szeroko pojmowanych kompetencji społecznych, niezbędnych do podjęcia pracy lub dalszego kształcenia¹. W proces ten już od siedmiu edycji wpisuje się Pomorska Liga Zadaniowa Zdolni z Pomorza, w której na tegorocznym etapie wojewódzkim w przedmiotach rozwijających kompetencje społeczne rywalizowało ze szkół podstawowych 50, a ze szkół ponadpodstawowych 44 uczniów. Stąd celem prezentowanych poniżej dociekań jest zwrócenie baczniejszej uwagi na rolę nauczyciela, który „wyzwala aktywność uczących się i wspomaga ich rozwój”² na wszystkich etapach konkursu. Płaszczyzną rozważań pozostaje korelacja przedmiotowa, która może okazać się kluczem do sukcesów edukacyjnych uczniów. Oczywiście jest wiele sposobów na przygotowanie ucznia do olimpiady, czy konkursu, pracy z uczniem zdolnym, tym o specyficznych potrzebach edukacyjnych³. Niezmiennie – jednym z nich pozostaje regularna praca, wsparcie i możliwość systematycznych konsultacji z prowadzącym nauczycielem. Zapewnienie uczniom szczególnie uzdolnionym odpowiedniego wsparcia w rozwoju, wymaga nie tylko od nauczyciela opiekuna konkursu właściwej diagnozy uzdolnień i dobrania adekwatnych form pracy (w zależności od obszaru uzdolnień uczestnika) umożliwiających nabycie kompetencji kluczowych⁴, ale także wymaga prawidłowo zaplanowanej, wdrożonej korelacji przedmiotowej realizowanej w procesie nauczania zarówno w szkole podstawowej, jak i ponadpodstawowej.

Współczesna pedagogika zna wiele definicji korelacji, terminu wywodzącego się z języka łacińskiego, od słowa *correlatio*, a oznaczającego współzależność, wzajemne powiązanie przedmiotów, pojęć, zagadnień czy zjawisk⁵. Korelacja na dobre zagościła w polskiej edukacji w końcu lat 90. XX wieku i pomimo szeregu zmian w systemie oświaty nadal jest składową częścią szkolnych programów nauczania. Niezmiennie pozostało jednak przeświadczenie, iż wszyscy nauczyciele odpowiadają za spójność programową w edukacji szkolnej. Organizatorzy konkursu Pomorska Liga Zadaniowa Zdolni z Pomorza w zakresie kompetencji społecznych, na każdym etapie, wymagają od nauczycieli przygotowujących uczniów synchronizacji i łączenia ze sobą treści należących do różnych przedmiotów, np. świadomości zbieżności tematów z historii z odpowiednimi zagadnieniami realizowanymi na lekcjach języka polskiego, plastyki czy wiedzy o społeczeństwie, także wspierają organizując szkolenia dla nauczycieli pracujących z uczniem uzdolnionym, na których szczegółowo

¹ O kompetencjach społecznych pisano przy okazji podsumowania wcześniejszych edycji konkursu Pomorska Liga Zadaniowa Zdolni z Pomorza. Zob.: W. Gajewski, *Kompetencje społeczne*, „Informator Oświatowy” Biuletyn ODN w Słupsku, nr 3/2018; tenże, *O roli i znaczeniu kompetencji społecznych*, „Informator Oświatowy” Biuletyn ODN w Słupsku, nr 2/2019; tenże, *Kompetencje społeczne – rozważań kilka o pracy z uczestnikami konkursu w ramach Pomorskiej Ligi Zadaniowej Zdolni z Pomorza*, „Informator Oświatowy” Biuletyn ODN w Słupsku, nr 3/2020.

² C. Banach, *Nauczyciel*, w: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, wyd. Akademickie Żak, t. 3, Warszawa 2004, s. 548.

³ Zob.: M. Machałek (red.), *Jak pracować z uczniem zdolnym? Poradnik dla nauczycieli historii*, Wydawnictwo ORE, Warszawa 2013.

⁴ Zob.: *Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*, s. 10-18 (Dz. U. UE L. 394 z 30.12.2006 r.).

⁵ J. Tokarski, *Słownik wyrazów obcych*, wyd. PWN, Warszawa 1980, s.

dokonywana jest analiza zadań konkursowych z poszczególnych przedmiotów (chemii, matematyki, fizyki, informatyki, biologii oraz przedmiotów rozwijających kompetencje społeczne).

Rozumienie korelacji w nauczaniu jest warunkowane wieloma czynnikami. Aby przynosiła wymierne efekty, nie tylko na potrzeby konkursu Pomorska Liga Zadaniowa *Zdolni z Pomorza*, musi zaistnieć rzeczywista współpraca poszczególnych nauczycieli uczących przedmiotów ogólnokształcących, polegająca na zaplanowaniu procesu dydaktycznego z uwzględnieniem analizy podstawy programowej, programu nauczania oraz stworzenia odpowiednich warunków do realizacji. Szukając sposobów wdrażania korelacji pomiędzy przedmiotami ogólnokształcącymi należy maksymalnie wykorzystać istniejące możliwości organizacyjne i prawne. Zarówno w szkole podstawowej, jak i ponadpodstawowej korelacja wiąże się z potrzebą dokonania porównania realizowanych treści, uzupełnienia i poszerzenia wiadomości, stosowania ich w różnych dziedzinach wiedzy i praktyce. Niezbędna jest także samodzielność nauczycieli w organizacji procesu nauczania (wskazane są tu własne autorskie rozwiązania) i pełna odpowiedzialność za efekty kształcenia. Wielopoziomowa korelacja w kształceniu ogólnym powinna przyczynić się do kształtowania kompetencji kluczowych umożliwiających uczniom sprawne funkcjonowanie w szybko zmieniającej się rzeczywistości⁶. Warto zatem uzmysłowić sobie, co my – nauczyciele, zyskujemy dzięki świadomemu procesowi korelacji przekazywanych treści w procesie dydaktycznym, a co zyskują nasi uczniowie.

W tym miejscu należy podkreślić, że uczeń w wyniku korelacji uzyska poszerzoną i ugruntowaną wiedzę z zakresu różnych przedmiotów szkolnych. Korelacja w przedmiotach ogólnokształcących uzupełnia treści programowe, których brak jest w podstawie programowej w zakresie rozszerzonym, a znajomość ich jest konieczna do zrozumienia przez ucznia realizowanych zagadnień i rozwiązywania problemów, które wymagają wykorzystania wiedzy wyniesionej z nauki różnych przedmiotów szkolnych oraz wpływa na osiągnięcie określonych efektów kształcenia. To swoisty transfer wiedzy z jednego przedmiotu nauczania do innych oraz całościowego integrowania tej wiedzy. Można zastanowić się nad tym, iż skoro kwestie korelacji są tak istotne, to dlaczego nie do końca są one doceniane w bieżącej pracy nauczycieli, a na pewno w dużym ujęciu na etapie przygotowania uczniów do konkursu. Zauważalne jest to szczególnie w ostatniej trzeciej turze Pomorskiej Ligi Zadaniowej *Zdolni z Pomorza*. Istotne wydają się tu kompetencje nauczycieli w zakresie przekazywania interdyscyplinarnej wiedzy i wspierania rozwoju uczniów. Dotyczą one przede wszystkim: dbałości o kulturę języka, umiejętności czytania ze zrozumieniem i wypowiedzania się w formie pisemnej, odbioru i tworzenia tekstu kultury, znajomości architektury, malarstwa i rzeźby, wyrażania własnych myśli i uczuć w różnorodnych formach wypowiedzi pisemnej, analizy bieżących wydarzeń społeczno-politycznych i gospodarczych. Obok tego należy zwracać uwagę na korzystanie z medialnych środków przekazu, szczególnie internetu jako źródła informacji oraz współdziałanie z rówieśnikami i osobami dorosłymi, w tym z nauczycielem opiekunem konkursu czy olimpiady. Spektrum zagadnień podejmowanych w toku korelacji przedmiotowej dopełniają uzgodnienia kolejności i termin realizacji poszczególnych treści i zagadnień dodatkowych tak, aby stały się jednym z czynników mających wpływ na podniesienie jakości kształcenia i indywidualny sukces ucznia. Przykładowo – elastyczne podejście do zaproponowanego terminu realizacji zagadnień i dodatkowych treści nauczania daje możliwość lepszego przygotowania uczniów w procesie kształtowania kompetencji społecznych, a często jest warunkiem trwałego ugruntowania tych umiejętności u uczniów. Bezspornym pozostaje jednak, iż nikt i nic nie zastąpi aktywności nauczycieli we wspieraniu uczniów w procesie pozyskiwania wiedzy, rozwijania umiejętności i kształtowania kompetencji kluczowych⁷.

Obszar tematyczny dotyczący przedmiotów szkolnych, jaki wykorzystywany jest w korelacji nauczania z szeroko pojmowanymi kompetencjami społecznymi jest szeroko zakrojony. Jako przykład może posłużyć zadanie z ostatniej edycji etapu wojewódzkiego dla uczniów klas VII i VIII szkoły podstawowej, które zostało przytoczone poniżej.

⁶ Przewodnik dla nauczycieli w zakresie prowadzenia korelacji przedmiotów ogólnych i zawodowych, opr. zb., wyd. KOWEŻIU, Warszawa 2011, s. 5-6.

⁷ T. Zawisza-Chlebowska, *Integracja międzyprzedmiotowa*, „Forum Humanistów” 2000, nr 2, s. 18-22.

Zadanie [0 – 10 pkt]

„Pan Tadeusz” Adama Mickiewicza jest lekturą, którą każdy Polak powinien przeczytać. Z pewnością jest utworem wyjątkowym i dlatego słusznie znajduje się w kanonie lektur. Ta epopeja to prawdziwa „skarbnica narodowa”. Dzieło jest cenne również ze względu na swoją wartość historyczną. Sprawdź swoją wiedzę ze znajomości utworu.

A. Do podanych opisów dopasuj bohatera z utworu Adama Mickiewicza „Pan Tadeusz” [0-3 pkt].

Opis	Bohater w utworze
Do jego głównych zadań należało zarządzanie kluczami do pałaców, dworców, zamków i bogatych domów mieszczańskich. Pełnił również funkcje nadzorcze. Osoby uprawiające ten zawód nazywane były także odźwiernymi.	
Urząd sądowy w I Rzeczypospolitej, uzupełniał komplet sędziowski, był doradcą sędziego, także występował w sądach ziemskich. Był urzędnikiem obieralnym.	
Urzędnik, notariusz, prawnik notariatu upoważniony do sporządzania aktów notarialnych i dokonywania innych czynności notarialnych.	

B. Którego z polskich królów opisuje Adam Mickiewicz w poniższym fragmencie *Pana Tadeusza*.
Zaznacz prawidłową odpowiedź [0-1 pkt].

„Knieje! Do was ostatni przyjeżdżał na łowy
Ostatni król, co nosił kołpak Witoldowy,
Ostatni z Jagiellonów wojownik szczęśliwy
I ostatni na Litwie monarcha myśliwy”.

C. Pełny tytuł epopei Adama Mickiewicza brzmi: „*Pan Tadeusz, czyli ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z roku 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem*”. Wyjaśnij co oznacza tytułowe słowo „zajazd” [0-1 pkt].

D. Adam Mickiewicz pisał „Pana Tadeusza” od grudnia 1832 r. do czerwca 1834 r. przebywając na obczyźnie, a pierwsze słowa epopei są dowodem tęsknoty autora za ojczyzną. Dlaczego Adam Mickiewicz zdecydował się napisać „*tak optymistyczny utwór w tak pesymistycznych czasach*”? [0-5 pkt]

Uwaga: w ocenie wypowiedzi będzie brana pod uwagę poprawność, merytoryczna, językowa, ortograficzna i interpunkcyjna.

Łatwo zauważyć, iż rozwiązanie tego zadania wymagało merytorycznego powiązania ze sobą treści, które uczestnik poznawał na języku polskim i historii, czyli dokonywał swoistego transferu wiedzy. Autor pytania zwraca uwagę na analizę i interpretację jednego z najważniejszych tekstów kultury omawianego w szkole podstawowej, odbiór i tworzenie wypowiedzi oraz wykorzystanie zawartych informacji. Proponuje powiązanie, a zatem korelację, zagadnień omawianych na historii (*Którego z polskich królów opisuje Adam Mickiewicz ... , Ostatni król, co nosił kołpak Witoldowy, Ostatni z Jagiellonów*) z kompetencjami wynoszonymi z lekcji języka polskiego (słownictwo, wypowiedź argumentacyjna, umiejętność pisania wypracowania, *Dlaczego Adam Mickiewicz zdecydował się napisać „tak optymistyczny utwór w tak pesymistycznych czasach*”?). Są to treści istotne dla korelacji nauczania w tych dwóch przedmiotach i zostały wyraźnie określone w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego*⁸. Korelacja, jeżeli jest dobrze realizowana przez współpracujących ze sobą nauczycieli, rozbudza i rozwija myślenie naukowe oraz pozwala na wielorakie stosowanie wiedzy⁹. Umożliwia również odejście od „pruskiego systemu nauczania” stawiającego na wiedzę i

⁸ Zob.: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. 2017, poz. 356 z póź. zm.).

⁹ Przewodnik dla nauczycieli w zakresie prowadzenia korelacji przedmiotów ogólnych i zawodowych, opr. zb., wyd. KOWEziU, Warszawa 2011, s. 4.

nieefektywnej sławnej zasady 4Z. Zmotywowanie uczniów do pracy nad własnym rozwojem i budowanie poczucia, że tego czego nauczą się teraz, przyniesie im sukces w przyszłości, wymaga innej interpretacji zasady 4Z:

Uczennice i uczniowie muszą najpierw nauczyć się ZNALEŹĆ właściwą informację w gąszczu wiadomości, następnie ją ZWERYFIKOWAĆ (sprawdzić jej poprawność), by potem ZROZUMIEĆ i na końcu ZASTOSOWAĆ¹⁰.

Jak często jest to trudne, niech posłużą przykłady z prac uczniów szkół podstawowych z tegorocznego etapu wojewódzkiego konkursu PLZ Zdolni z Pomorza.

Treść polecenia do wykonania przez uczniów:

Adam Mickiewicz pisał „Pana Tadeusza” od grudnia 1832 r. do czerwca 1834 r. przebywając na obczyźnie, a pierwsze słowa epopei są dowodem tęsknoty autora za ojczyzną. Dlaczego Adam Mickiewicz zdecydował się napisać „tak optymistyczny utwór w tak pesymistycznych czasach”? [0-5 pkt]

Uwaga: w ocenie wypowiedzi będzie brana pod uwagę poprawność: merytoryczna, językowa, ortograficzna i interpunkcyjna.

Przykładowe odpowiedzi:

„Myślę że Adam Mickiewicz napisał „Pana Tadeusza” aby upamiętnić swoją ojczyznę w optymistyczny sposób. Moim zdaniem optymistyczne czasy są bardziej warte upamiętnienia niż te pesymistyczne”.

„Adam Mickiewicz zdecydował się napisać „Pana Tadeusza” ponieważ chciał podbudować Polaków, aby nie tracili wiary, że Polska może odzyskać niepodległość. Wiedział, że tak wzbudzi w Polakach nadzieję, obudzi w nich wojowników pełnych sił by walczyć z zaborcami. Adam Mickiewicz podczas trwania zaborów był we Francji, w ten sposób chciał pomóc ojczyźnie”.

„Adam Mickiewicz pisał „Pana Tadeusza” przebywając na obczyźnie. Poeta zdecydował się napisać „tak optymistyczny utwór w tak pesymistycznych czasach”, ponieważ w ten sposób chciał wesprzeć Polaków, którzy nie mogli wrócić do własnego kraju. Między emigrantami powstawały spory i kłótnie. Adam Mickiewicz chciał pokazać jak piękna jest polska kultura i zachęcić do pojednania i wspólnego działania na rzecz odzyskania niepodległości przez Polskę. Ponadto chciał także zachować pamięć o powoli zanikającej polskiej szlachty”.

„Adam Mickiewicz, jeden z wieszczów narodowych. Wybitnie utalentowany pod względem poetyckim. Jest autorem wielu przepięknych utworów np. „Dziady”; „Lilije”; Stepy Akermalskie”, ale jego największym dziełem jest nasza epopeja narodowa pt. „Pan Tadeusz”. Obszerna księga opisująca dzieje szlachty na Litwie w mieście Soplicowo w XIX w. Opowiada ona o tytułowym Tadeuszu Soplicy, jego ojcu, Jacku Soplicy i wielu innych bohaterach. Utwór ten został napisany w XIX w., w którym Polska była pod zaborami Prus, Austrii i Rosji. Adam Mickiewicz naprawdę odczuwał żal i smutek do ojczyzny Polski, a także do Litwy. Na początku utworu Adam Mickiewicz poruszył jego przygnębienie. „Litwo, ojczyzno moja, ty jesteś jak zdrowe. Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie kto cię stracił”. Lecz utwór nie został napisany, aby poruszać temat żalu, tylko aby ci, którzy przeczytali „Pana Tadeusza” poczuli chęć walki ze

¹⁰ O. Tórz-Wciórka, *Edukacja przyszłości, czyli jak i dlaczego rozwijać kompetencje proinnowacyjne w polskich szkołach*, „Zeszyt Imperio” 2023 (IV), s. 31.

złem. Szczególnie utwór miał trafić do Polaków, aby oni przypomnieli o duchu walki i odzyskali niepodległość”.

„Adam Mickiewicz napisał „Pana Tadeusza” w czasie okupacji, jako dowód swej niezamierzonej tęsknoty za ojczyzną. Chciał podnieść na duchu wodzów, którzy desperacko pragnęli niepodległości [...]”.

dr Wojciech Gajewski

Ekspert Pomorskiej Ligi Zadaniowej *Zdolni z Pomorza* w zakresie kompetencji społecznych. Wykładowca akademicki i nauczyciel dyplomowany z ponad 30-letnim stażem pracy pedagogicznej, uczy historii i WOS-u w V LO im. Z. Herberta w Słupsku.